

SZOLNOKI JÓZSEF

PROVISORIUM HUNGARICUM. A rendszerváltás heraldikája

Minden politikai rendszer létrehozza a maga emlékezeti helyeit: emlékműveket, elnevezéseket, ünnepnapokat, stb. Viszont a rendszerek közötti átmeneti állapot (interregnum) nem intézményesül, ráadásul általában rövid ideig tart, így nem is hozhat létre hivatalos emlékezeti helyeket. Illetve akaratlanul mégiscsak létrehoz néhányat, ezekben a spontán nem-helyekben maga az átmenetiség őrződik meg. 1990-ben a magyar Országgyűlés jobboldali többsége az 1957-től használatos Kádár-címer a koronás Kiscímer 1867-es Osztrák-Magyar Kiegyezés után keletkezett verziójára cserélte le. A gyakorlatban a címercserét sok helyen úgy oldották meg, hogy egy központilag szétosztott, a régi/új Kiscímeret ábrázoló, műanyag matricát ragasztottak az eredeti zománctábla Kádár-címerére. Így került bele a kereszt a vörös csillag közepébe, s ezzel létrejött a rendszerváltás félhivatalos címere.

Csak találgatni lehet, hogy hány ezer közintézmény használhatott hosszabb-rövidebb ideig duplacímeret, hiszen 30 évvel a címercserétől még mindig lehet találni egy-két otffelejttett, átragasztott példányt. Okkal tehető fel tehát a kérdés, hogy hogyan maradhatott láthatatlan mind a rendszerváltást megérteni próbáló tudomány, mind a képekre éhes bulvár számára. Talán ezért is lehetnek érdekesek a jelenséget megismerő én, azaz a saját motivációim is.

1978-ban egy pénteki napon esküdtem fel az iskolaudvaron a Kisdobosok 6 pontjára. Az ezt követő vasárnap pedig először vettem magamhoz a templomban az Oltáriszentséget. Ez az egybeesés akkor tudatosult csak bennem, amikor 2006-ban egy pécsi óvoda homlokzatán véletlenül megpillantottam az első átragasztott címertáblát. A frissen felfedezett inflexió, vagy átmeneti címer az éber állom állapotából billentette ki a kisdobos-elsőáldozásom emlékezetét. Amikor két hónappal később újra arra jártam, már csak a tábla hült helyét találtam. Az óvoda dolgozói sem tudták, hogy mi történt pontosan. Ettől kezdve éveken át szinte mániákusan kutattam a közintézmények átragasztott táblái után az ország legtávolabbi szegleteiben. Talán azért is fektettem akkora energiát ebbe a kutatásba,

mert azt reméltem, hogy valami alapvető jelentőséggel bíró dolgot tudhatok meg önmagamról. Valami olyasmit, amihez másképpen sehogyan sem férhettem volna hozzá. Az ismeretelmélet ezt a helyzetet a szemlélő és a tárgy azonosságaként írja le.

A táblák tipológiáján keresztül megnyílt a lehetőség a klasszifikációra, alsorozatok-, párhuzamok-, elméletek felállítására is. A lefestett, átragasztott, átfestett, lesatírozott, levert példányok között különösen azok érdekesek, melyeknél egyértelmű, hogy nem a teljes eltüntetés volt a cél. Itt a Kádár-címer a saját képének hiányában maradt fent, rituális folytonosságot teremtve a megélt és a már történelemmé változtatott múlt között. Az első körben önmagukba záródóan kivételesnek tűnő esetek egy bevett szokás kulturális technikájaként lepleződtek le. Miközben a jelenségeket magyarázó történetek után kutattam az események sorában a múlt - megfigyelők elől elzárt – pillanataival találtam szemben magamat. A duplacímer tulajdonképpen egy olyan heraldikus lék, amelyen keresztül láthatóvá válik, ahogy a kettős beszéd a puha diktatúrából átszivárog a langyos demokráciába. A sodródó hasadéka (floating gap) árnyékából napvilágra került jelenség értelmezéséhez a legnagyobb körütekintés szükségeltetik, hiszen a jelentésmező e rejtett zugában könnyen érzelmi vagy teóriacsapdába eshet az óvatlan szemlélő. A katolikommunista palimpszesztekbe, a Rorschach-teszthez hasonlatosan mindenki azt lát bele, amit akar. Az egyik oldalról nézve a zéró páciens csodaéve, a másiktól az utolsó szemtanú által megátkozott emlékezet (damnatio memoriae) tűnik elő. Ezekon a heraldikus pszichogrammakon keresztül a két egymást követő rendszert elválasztó átmeneti állapot ideológiai szuperpozíciója vizualizálódott.